

Sygn. akt II UK 162/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 czerwca 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Halina Kiriło

SSN Piotr Prusinowski

w sprawie z wniosku C. N.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L.

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 7 czerwca 2018 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 22 czerwca 2016 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 30 listopada 2015 r. Sąd Okręgowy w L. oddalił odwołanie C. N.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w L. z 30 września 2014 r.

odmawiającej przyznania wnioskodawcy prawa do emerytury w obniżonym wieku z powodu nieudowodnienia 15 lat pracy w warunkach szczególnych.

W wyniku apelacji ubezpieczonego Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 22 czerwca 2016 r. zmienił zaskarżony wyrok i poprzedzając go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w L. w ten sposób, że przyznał ubezpieczonemu C. N. prawo do emerytury od 21 października 2014 r.

W sprawie ustalono, że ubezpieczony C. N. urodził się 21 października 1954 r. Na dzień 1 stycznia 1999 r. udowodnił 25 lat, 4 miesiące i 5 dni ogólnego stażu pracy oraz spełnił warunek posiadania okresu 15 lat pracy w warunkach szczególnych. Sąd drugiej instancji do okresu ustalonego przez organ rentowy doliczył okres służby wojskowej od 27 kwietnia 1974 r. do 13 kwietnia 1976 r. oraz okres zatrudnienia w Zakładzie (...) od 20 lutego 1985 r. do 31 maja 1987 r. Wedle jego stanowiska, w okresie od 2 marca 1974 r. do 25 kwietnia 1974 r. C. N. pracował w Przedsiębiorstwie Państwowej Komunikacji Samochodowej w G., stale i w pełnym wymiarze czasu pracy na stanowisku kierowcy samochodu ciężarowego o masie całkowitej powyżej 3,5 tony. Po powrocie ze służby wojskowej ubezpieczony podjął w terminie 30 dni zatrudnienie uznane przez organ rentowy za pracę w warunkach szczególnych - jako kierowca samochodów ciężarowych powyżej 3,5 tony w Przedsiębiorstwie Transportowo-(...) „T.” w G.

Sąd Apelacyjny nie podzielił poglądu Sądu pierwszej instancji, że podjęcie przez ubezpieczonego pracy po zakończonej zasadniczej służbie wojskowej u innego pracodawcy w sytuacji, gdy od 1 stycznia 1975 r. obowiązywała zmieniona treść art. 108 ustawy z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, wyklucza możliwość zaliczenia okresu pełnienia tej służby do okresu zatrudnienia w warunkach szczególnych. Podkreślił, że ubezpieczony został powołany do służby wojskowej z dniem 26 kwietnia 1974 r., co w konsekwencji spowodowało niezależne od niego przerwanie zatrudnienia wykonywanego w szczególnych warunkach. W zasadniczej służbie wojskowej skarżący pozostawał do 13 kwietnia 1976 r., a już 23 kwietnia 1976 r. (zatem w ciągu 30 dni od momentu zakończenia służby wojskowej) podjął obowiązki kierowcy samochodu ciężarowego o masie całkowitej powyższej 3,5 tony w innym zakładzie pracy.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że dla kwalifikacji okresu zasadniczej służby wojskowej jako okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach należy stosować regulacje prawne obowiązujące w okresie odbywania tej służby. W sprawie jednak zaistniała szczególna sytuacja, gdyż w trakcie pełnienia przez ubezpieczonego służby wojskowej doszło do zmiany przepisu. Sąd wskazał, że okres służby wojskowej z racji tego, że nie może zostać zrównany z kategorią wykonywania pracy w warunkach szczególnych, może zostać zaliczony do okresu wykonywania takiej pracy jedynie wyjątkowo, tj. gdy służba wojskowa stanowiła przerwę w wykonywaniu pracy w warunkach szczególnych. Nie może pozostać jednak obojętne, że w latach 70-tych powołanie do służby wojskowej nie było dobrowolne, lecz odbywało się na zasadzie obowiązku. Z tego też względu to właśnie moment wezwania pracownika do podjęcia służby wojskowej należy brać pod uwagę, jeśli chodzi o brzmienie regulacji prawnych mających zastosowanie w sprawie. Wtedy bowiem doszło do niezależnego od pracownika przerwania zatrudnienia wykonywanego w warunkach szczególnych. Dodatkowo nie było przedmiotem kontrowersji, że C. N. po odbyciu obowiązkowej służby wojskowej nadal pracował jako kierowca samochodu ciężarowego o masie całkowitej powyżej 3,5 tony, z tym że w innym zakładzie pracy. Z okoliczności tych wynika niezbicie, że służba wojskowa stanowiła przerwę w wykonywaniu zatrudnienia w warunkach szczególnych. Sąd stwierdził dalej, że "W specyficznej sytuacji, z którą mamy do czynienia w sprawie, tj. gdy w trakcie odbywania przez C. N. służby wojskowej doszło do niekorzystnej dla wnioskodawcy zmiany brzmienia ww. przepisu przyjęcie, że ocena winna odbywać się w stanie prawnym na dzień zakończenia tej służby nie może zostać zaakceptowana". Przyjął zatem, że skoro na dzień powołania ubezpieczonego do służby wojskowej obowiązywała norma prawna w brzmieniu pozwalającym na zaliczenie pobytu w wojsku do okresu wykonywania pracy w warunkach szczególnych nawet wtedy, gdy były żołnierz podjął zatrudnienie w innym zakładzie pracy, to należało uznać, że okres odbytej przez zasadniczej służby wojskowej w wymiarze 1 roku, 11 miesięcy i 16 dni zalicza się do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z tym zatrudnieniem.

Ponadto Sąd Apelacyjny uznał, że ocena materiału dowodowego pozwala na zaliczenia zatrudnienia ubezpieczonego w Zakładzie (...), od 20 lutego 1985 r. do 31 maja 1987 r. do pracy w warunkach szczególnych. C. N. w wymienionym okresie wykonywał pracę w warunkach szczególnych jako kierowca samochodu ciężarowego o masie całkowitej powyżej 3,5 tony. Jakkolwiek jeden z angaży wskazywał na jego zatrudnienie od 18 lipca 1986 r. jako konserwatora drzewostanu, to ta odosobniona informacja, w świetle pozostałych dowodów, nie zasługiwała na wiarygodność.

Z tego względu, na zasadzie art. 386 § 1 k.p.c., Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok i przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury od 21 października 2014 r., tj. od dnia spełnienia łącznie wszystkich przesłanek warunkujących otrzymanie spornego świadczenia.

Organ rentowy zaskarżył ten wyrok skargą kasacyjną, zarzucając mu naruszenie prawa materialnego przez jego błędną wykładnię, a w szczególności art. 32 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2017 r., poz. 1383 ze zm.; dalej ustawa o emeryturach i rentach) w związku z § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.; dalej rozporządzenie z dnia 7 lutego 1983 r.) i w związku z art. 108 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz. U. Nr 44, poz. 220), w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 stycznia 1975 r., przez przyznanie ubezpieczonemu prawa do wcześniejszej emerytury dzięki wliczeniu do okresu pracy w warunkach szczególnych okresu zasadniczej służby wojskowej pełnionej od 1 stycznia 1975 r. do 13 kwietnia 1976 r.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną wnioskodawca wniósł o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Tytułem wstępu przypomnieć należy, że zgodnie z obowiązującym do 31 grudnia 1974 r. art. 108 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, okres odbytej zasadniczej lub okresowej służby wojskowej zaliczał się do okresu zatrudnienia, w zakresie

wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem, pracownikom, którzy po odbyciu tej służby podjęli zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w którym byli zatrudnieni przed powołaniem do służby albo w tej samej gałęzi pracy.

Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 16 października 2013 r., II UZP 6/13 (OSNP 2014 nr 3, poz. 42 z glosą K. Antonowa, OSP 2014 nr 12, poz. 110) przyjął, że czas zasadniczej służby wojskowej odbytej w okresie obowiązywania art. 108 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 1974 r., zalicza się - na warunkach wynikających z tego przepisu - do okresu pracy wymaganego do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym (art. 184 w związku z art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach). W ocenie Sądu Najwyższego, pod rządem ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej i wydanego na jej podstawie (art. 108 ust. 4) rozporządzenia z dnia 22 listopada 1968 r. żołnierzowi zatrudnionemu przed powołaniem do czynnej służby wojskowej w warunkach szczególnych (I kategorii zatrudnienia), który po zakończeniu tej służby podjął zatrudnienie w tych samych warunkach, czas odbywania służby wojskowej wliczał się do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem przed powołaniem do służby wojskowej oraz w zakresie szczególnych uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie. Oznacza to, że w powyższych okolicznościach taki okres służby wojskowej jest nie tylko okresem służby w rozumieniu art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach, ale także okresem pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu § 3 i 4 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. Innymi słowy, jeżeli zostały spełnione przez pracownika wskazane wyżej warunki powrotu do poprzedniego zatrudnienia, zostaje zachowana tzw. ciągłość pracy, a okres zasadniczej służby wojskowej jest okresem zatrudnienia na takich samych warunkach jak przed powołaniem do tej służby. Kontynuacją tej linii orzeczniczej są wyroki Sądu Najwyższego z dnia 4 grudnia 2013 r., II UK 217/13 (LEX nr 1408683), z dnia 21 stycznia 2014 r., I UK 96/13 (LEX nr 1498597), z dnia 6 lutego 2014 r., II UK 349/12 (LEX nr 1660824), z dnia 8 kwietnia 2014 r., II UK 424/13 (LEX nr 1466629), z dnia 5 sierpnia 2014 r., I UK 442/13 (LEX nr 1491097),

z dnia 11 sierpnia 2016 r., II UK 319/15 (LEX nr 2113368), z dnia 25 stycznia 2017 r., II UK 628/15 (LEX nr 2242369) oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2015 r., III UZP 4/15 (OSNP 2015 nr 12, poz. 164), w której stwierdzono, że okres zasadniczej lub okresowej służby wojskowej odbytej w czasie od dnia 29 listopada 1967 r. do dnia 31 grudnia 1974 r. zalicza się do okresu pracy w szczególnych warunkach wymaganego do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym (art. 184 w związku z art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach) także w sytuacji, gdy ubezpieczony bezpośrednio przed powołaniem do służby wojskowej pracował w szczególnych warunkach oraz po zwolnieniu z tej służby podjął w innym zakładzie pracy zatrudnienie niestanowiące pracy w szczególnych warunkach, jeżeli zostały spełnione przesłanki, o których mowa w art. 108 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz w § 2-5, § 7 i § 8 rozporządzenia z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy i ich rodzin (Dz.U. Nr 44, poz. 318, w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 1974 r.).

Ponieważ w sprawie nie ustalono, że niepodjęcie przez ubezpieczonego zatrudnienia u pracodawcy, u którego pracował przed wcieleniem do wojska, nastąpiło z ważnych przyczyn w rozumieniu § 7 ust. 1 rozporządzenia z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy i ich rodzin i wyinterpretowanych w uchwale z dnia 2 lipca 2015 r., III UZP 4/15, wyrażony w niej pogląd nie ma zastosowania w niniejszej sprawie i należy rozstrzygnąć, do której wersji art. 108 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej należy sięgnąć.

Zmiana art. 108 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej dokonana została ustawą z dnia 26 czerwca 1974 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks pracy (Dz.U. Nr 24, poz. 142 ze zm.; dalej jako ustawa wprowadzająca Kodeks pracy). Przepis po zmianie (od 1 stycznia 1975 r.) w ustępie 1 deklaruwał, że czas odbywania (wcześniej okres odbytej) zasadniczej lub okresowej służby wojskowej wlicza się (uprzednio zalicza się) do okresu zatrudnienia, w zakresie wszystkich uprawnień związanych z tym zatrudnieniem (przed nowelizacją: w zakresie wszystkich uprawnień związanych z zatrudnieniem), jeżeli po odbyciu tej służby podjął on zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w

którym był zatrudniony przed powołaniem do służby (wersja obowiązująca do 31 grudnia 1974 r. przyzwalała również na powrót do zatrudnienia „w tej samej gałęzi pracy”). Zestawienie to wskazuje, że poza zmianami kosmetycznymi, doszło do zawężenia regulacji. Wliczenie służby wojskowej do uprawnień pracowniczych uwarunkowane zostało podjęciem zatrudnienia tylko w tym samym zakładzie pracy.

Z podstawy faktycznej zaskarżonego wyroku wynika, że ubezpieczony powołany został do odbycia służby wojskowej 27 kwietnia 1974 r., tj. pod rządami przepisu w uprzednim brzmieniu. Zakończyła się ona po jego nowelizacji ustawą wprowadzającą Kodeks pracy. Zatem ubezpieczony powrócił do pracy „w tej samej gałęzi pracy”, ale nie w tym samym zakładzie pracy, w którym był zatrudniony przed powołaniem do służby wtedy, kiedy obowiązywała znowelizowana treść art. 108 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

W wyroku z dnia 22 czerwca 2016 r., III PK 119/15 (LEX nr 2117653) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że problem wliczenia okresu zasadniczej służby wojskowej do okresu zatrudnienia powinien być rozstrzygnięty na podstawie przepisów obowiązujących w dacie podjęcia zatrudnienia po zakończeniu służby wojskowej. Okres służby wojskowej jest bowiem okresem zaliczanym do stażu w tym momencie i z nim „ciągniony” i od chwili tego zaliczenia stanowi z nim jedność oraz dzieli w przyszłości jego los (por. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 sierpnia 2016 r., II UK 319/15, LEX nr 2455735). Sąd Najwyższy w obecnym składzie pogląd ten podziela. Wbrew wywodom Sądu drugiej instancji, w tym przypadku zdarzeniem prawotwórczym nie jest powołanie do pełnienia służby wojskowej stanowiące przerwanie wykonywania pracy w warunkach szczególnych, ale powrót po jej zakończeniu do zatrudnienia. Ustawa wiąże skutek w postaci zaliczenia okresu służby wojskowej do okresu pracy w warunkach szczególnych z powrotem do zatrudnienia, a nie z rozpoczęciem służby wojskowej. To właśnie powrót do zatrudnienia wywołuje *ex lege* określony skutek. Zatem w niniejszej sprawie nie mamy do czynienia ze zdarzeniem prawnym powstałym pod rządami ustawy dawnej, którego skutki prawne zrealizowały się pod rządami ustawy nowej, co wymuszałoby rozstrzygnięcie problemu związanego z zasięgiem czasowym przepisów prawnych wedle dwóch następujących opcji: a) od chwili wejścia w życie

nowej ustawy należy do skutków prawnych związanych ze stosunkiem prawnym powstałym pod rządem dawnej ustawy stosować nową ustawę (a więc stosować zasadę bezpośredniego działania ustawy nowej; w nowszym orzecznictwie określa się to mianem retrospektywności nowej ustawy - uchwały Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2009 r.: III CZP 16/2009 (OSNC 2010 nr 1, poz. 6), i III CZP 17/2009 (OSNC 2010 nr 1, poz. 7), z omówieniem Z. Strusa, (Palestra 2009 nr 5-6, s. 270), b) mimo wejścia w życie nowej ustawy należy stosować do nich (do skutków) dawną ustawę, czyli stosować zasadę dalszego działania ustawy dawnej. Taki zaś pogląd (wadliwy) zdaje się wynikać z wywodów Sądu drugiej instancji, który poszukiwał argumentów za stosowaniem ustawy dawnej, mimo że zarówno zdarzenie prawne, jak i jego skutki wystąpiły pod rządami ustawy nowej.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 i art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.